

Denne forskellighed dokumenterer Peters til fulde i sin bog. Han var selv medlem af ungdomsbevægelsen i Weimar-perioden og har derfor et førstehåndskendskab til bevægelsen. Det er en klar fordel i dette arbejde, fordi der er meget store huller i det skriftlige kildemateriale, der kan belyse ungdomsbevægelsens historie i Flensburg op til 1933. Peters bruger det, der er tilgængeligt og giver undertiden et særdeles detaljeret billede af, hvad byens vandrefugle foretog sig, når de var sammen på ture, var forsamlet til sang- og diskussionsaftner eller afholdt stævner.

Så langt, så godt; men detaljerigheden er måske også bogens største svaghed. Man skal i hvert fald være uhyre interesseret i ikke blot Flensburgs lokalhistorie, men også særligt i de flensburgske vandrefugles historie for at opretholde interessen intakt bogen igennem. Problemet er, at bogen er for lidt analytisk i sin tilgang, og når den endelig er, hentes argumentationen som regel fra den allerede eksisterende litteratur om den tyske ungdomsbevægelse. Der er for meget almen beskrivelse og for lidt analyse af ungdomsbevægelsens særlige vilkår og fremtrædelsesformer i Flensburg til for alvor at gøre den vedkommende for en udenforstående læserkreds.

Det er måske også derfor, at det mest interessante næsten er den fiktive diskussion mellem læser og forfatter, som afslutter bogen. Denne diskussion handler ikke specielt om forholdene i Flensburg, men om den tyske ungdomsbevægelses historiske indplace-ring, om forbindelsen til nazismen og om forskellene på bevægelsen og det senere ungdomsoprør i 1960'erne og '70'erne. Her findes der mange fine iagttagelser og overvejelser foretaget af en person, som selv kendte datidens ungdomsbevægelse indefra, og som også siden via sit virke som skoleleder i

byen har et indgående kendskab til ungdomsforhold i efterkrigstiden. Egentlig burde man overveje, om dette 'essay' – ledsaget af en kort introduktion til problemstillingen – ikke kunne udgives som en lille særskilt publikation.

Thorsten Borring Olesen

Kurt Jürgensen: *Die Briten in Schleswig-Holstein 1945-1948. Mit Photographien von Gerhard Garms.* (Wachholtz Verlag, 1989). 167 s.

Egentlig er der tale om to udgivelser. Hoveddelen består af ca. 100 sider gengivelser af udvalgte motiver fra et stort fotoarkiv, der belyser disse sparsomt fotograferede første efterkrigsår. Dertil slutter sig en nyttig redegørelse, der formidler en række grundlæggende oplysninger om den britiske besættelsesmagts ankomst til provinsen Slesvig-Holsten og dens organisation i de følgende år.

Fotoarkivet blev i 1987 skænket til Landesarchiv Schleswig-Holstein. Det består af ca. 450.000 m film fra Nordmark Film i Kiel. Under krigen var indehaveren, Gerhard Garms, korrespondent for den tyske krigsmarine. Kort efter hjemkomsten til sin fødeby kunne han hente alt sit udlejrede apparatur tilbage fra en gård ved Slesvig og begynde at arbejde for den britiske militærregering, der blandt andet udgav Kiel Journal. Med sit kamera har han fastholdt situationer og mennesker i besættelsesmagts historie.

Udvalget belyser både hverdagen og enkelte vigtige etaper i besættelsesstyrets udvikling. De fleste billeder er centreret om byen Kiel, hvor militærregeringen havde sit hovedkvarter i Gestapos tidligere bygning, der nu bar navnet Somerset House. Hertil må også regnes godset Altenhof, hvor regional-

kommissær Hugh de Crespigny fra sommeren 1946 tog residens. Kun enkelte fotografier er fra andre lokaliteter.

Det er ikke let at fange et besættelsesstyres virkelighed i billeder. Problemer og beslutninger kan ikke direkte fotografes. De vigtigste embedsmænd er imidlertid portrætteret, gerne gruppevis og i de omgivelser, hvor de fungerede. Uniformerede briter tilstedeværelse er dokumenteret ved optagelser, der viser dem på gader og pladser, undervejs og til parader, ligesom de kan opleves uden for tjenestetiden, under sport og i deres boliger og kantiner. Tættest på de egentlige problemer kommer man i en serie, der viser ruiner og tomter i den sønderskudte by, oprydningsarbejder, bunkersprængninger i havnen og tilværelsen i de barak- og teltlejre, de mange flygtninge østfra måtte opholde sig i.

Det er bemærkelsesværdigt, at det var briterne, der gav Slesvig-Holsten status af et »Land«. I prøjsisk tid var det kun en provins. Et af de første skridt var dannelsen af en provisorisk slesvig-holstensk landdag, der blev åbnet i februar 1946. I en udmærket kavalkade er begivenheden fastholdt. Undervejs, forbi ruiner og tomter, ad Beseler Allee og Hotenauer Strasse følges et æreskompagni af King's Own Company of Grenadiers Guards, indtil det har taget opstilling foran det noget ramponerede Neues Stadtheater, hvor landdagen til at begynde med måtte holde til. I hælne på de høje britiske officerer går man inden for, ser landdagsmænd og britiske officerer tæt pakket i parkettet, med ansigtet vendt mod generaløjtnant Evelyn Barker, der er iscenesat under Union Jack, med den holstenske nælde og de slesvigske løver nedenunder. Det sidste er vist mange gange før,

men det er altså Garms', og det hører hjemme i denne sigende suite.

Den historiske redegørelse er et stykke originalt forskning af den lidt besværlige slags. Den er skrevet af professor, dr. Kurt Jürgensen, Kiel, der er den bedste kender af periodens slesvig-holstenske historie. Af sin fortrolighed med det britiske krigsministeriums og det britiske udenrigsministeriums akter har han udmøntet en oversigt, der ikke alene giver de nødvendige baggrundsoplysninger for billederne, men også er den hidtil bedste håndbog i besættelsesstyrets tilblivelse og organisation.

For en dansk læser er det navnlig værd at mærke, at Kurt Jürgensen har viet den militære indrykning i Slesvig-Holsten i slutningen af april og begyndelsen af maj særlig interesse. Selv om han ser udfoldelsen i lyset af de gængse forestillinger om et sovjetisk-engelsk kapløb mod roden af den jyske halvø, lader han dog sine iagttagelser munde ud i, at både Montgomerys og Dönitz' sendrægtighed skulle bidrage til at holde en passage åben for de mange, der var på flugt østfra for Den røde Hær. Med det stof, han har fremlagt, støtter han i virkeligheden Aage Trommers overbevisende afvisning af, at det overhovedet kom til det meget omtalte kapløb.

For alle sydslesvigsk interesserede er redegørelsen for besættelsesstyrets etablering og udvikling kærkommen. Den rummer ikke en egentlig analyse af, hvilke politiske mål briterne satte sig, og hvordan de forfulgte dem, skønt der antydes en hel del, også om de mange praktiske opgaver, der væltede ind, navnlig i begyndelsen. Men den identificerer og fortegner alle de enheder, der deltog i den militære besættelse eller varetog de civile dele af besættelsesstyrets opgaver. Den redegør for myndighedsstrukturen og påvi-

ser, hvilke skift den blev underkastet. Og den skitserer klart de grundlæggende administrative ændringer, som briternes overtagelse af en ikke i alle træk klart forstået prøjsisk forvaltning afstedkom. Til alle dem, der har brug

for at få præciseret, hvad bestemte britiske institutioner i denne brydningsperiode dækker over, har Kurt Jürgensen rakt en hjælpende hånd.

Johan Peter Noack

NORDEN

Gisli Agust Gunnlaugsson: *Family and Household in Iceland 1801-1930. Studies in the relationship between demographic and socio-economic development, social legislation and family and household structures*. Studia Historica Upsalensia 154 (Uppsala, 1988). 193 s.

Formålet med den svenske disputats fremgår tydeligt af bogens undertitel. 5 hovedkapitler fører frem til konklusionen, der perspektiveres i en europæisk forskningssammenhæng.

Forfatteren tegner et billede af et næsten stationært samfund frem mod 1880. Der var stærk kontrol med familieetableringen og fattige, der ikke kunne forsørge sig selv, måtte ikke stifte familie. Det påvises også, hvordan fattige familier splittes, så evt. familieførøgelse undgås.

I det hele taget påviser forfatteren, hvordan lovgivningen bevidst regulerede befolkningsudviklingen. Formålet var klart. Der var kun erhvervsunderlag for en vis befolkningsstørrelse, og hvad der måske var vigtigere, så skulle landbrugets arbejdskraftforsyning sikres. Derfor kom der forbud mod familier, der ville nedsætte sig i kyst-sognene for at ernære sig af fiskeri.

Der er en lang række spændende argumenter, der trækkes frem: Nedre aldersgrænser for ægteskabsindgåelse eller at gæld til det offentlige medførte ægteskabsforbud mm. Nogle forslag

blev dog nægtet sanktion i København.

Hovedmaterialet til undersøgelserne er naturligvis folketællinger og kirkebøger, suppleret med jordebøger.

Det er et stort kildemateriale, der ligger bag analysen, så derfor er det måske ikke retfærdigt at påpege, at det havde været spændende at fortsætte undersøgelserne i det danske rigsarkiv for her at se nøjere på reaktionerne på de ofte meget grove og set med moderne øjne primitive lovforslag, som Altinget ønskede Rigsdagens sanktion på. Det ville selvfølgelig også være naturligt at sammenholde tankegangen i de islandske lovforslag med den samtidige danske lovgivning. Det kan også undre, at end ikke Harald Jørgensens klassiske fremstilling fra 1940 om det offentlige fattigvæsens udvikling i Danmark i det 19. århundrede er medtaget i litteraturlisten.

Som i al demografisk forskning, er der altid argumenter, der vækker til modsigelse, og konklusioner, der ikke altid kan sammen.

Lad det være, for resultatet af det omfattende arbejde er blevet et stykke spændende litteratur, som det i de kommende år vil være værdifuldt at få inddraget i den demografiske forskning. De islandske undersøgelser kan nemlig fremlægge nye parametre: En påfaldende høj kvindelig alder ved første ægteskabs indgåelse samt en sjælden høj andel ugifte kvinder. Det